

Workshop Vernis en Schildersmediums

Bespreking van verschillende vernis (werkwijze) en medium soorten voor olieverf.

Wat is vernis (Latijns Veronix) :

Vernis, Lak, Glazuur: *Is een vloeibare doorzichtige massa welke bestaat uit een oplossing van Hars en gerespecteerde (de verontreinigingen er uit gehaald) terpentijnolie, die ter bescherming in dunne lagen op een schilderij of kunstvoorwerp wordt uitgestreken. Deze kan synthetisch of organisch van aard zijn.*

Waaruit bestaat het:

Vernis bestaat in vele vormen. Heden ten dage bestaat vernis meestal uit een vluchtig oplosmiddel (terpentijnolie of sans Odor soms wat alcohol en een stof (celluloselak) die voor bescherming van de te behandelende stof dient.

Hoe wordt het gemaakt:

In vroeger tijd werd vernis gemaakt van onder andere hars opgelost in alcohol of olie, ook werd schellak voor hetzelfde doel gebruikt. Hars is een kleverige substantie afkomstig van bomen en sommige planten, schellak is een stof die afkomstig is van een luizensoort. Schellak wordt ook wel onterecht luizenpoep genoemd. De grondstof wordt gewonnen op basis van het beschermingsschild van een boommuis (*Laccifera lacca*), oorspronkelijk uit Indië. De schellak of hars wordt eerst in alcohol opgelost en dan gefilterd en vervolgens aangemaakt met bijvoorbeeld lijnzaadolie, vervolgens wordt deze gekookt om de juiste viscositeit te krijgen.

Ook vioollak wordt vaak gemaakt op basis van hars of schellak met olie of alcohol als oplosmiddel. Veel vioolbouwers gebruiken liever vernis op basis van olie dan vernis op basis van alcohol. Vernis op basis van olie vloeit veel mooier uit en is flexibeler, maar droogt langzamer. Ook heeft olievernissen een zelfherstellend vermogen; als er een klein krasje of putje in ontstaat zal dit na verloop van tijd vanzelf (bijna) verdwijnen.

de *Laccifera lacca* ofwel de boomschildluis.

HARSEN

Harsen worden uit bepaalde harsbomen getapt. Wanneer de harssecreties nog etherische (vluchtige) oliën bevatten en de hars nog enigszins vloeibaar is, spreken we van balsems. De balsem van naaldbomen heet terpentijn, en bevat hars en etherische oliën (terpentijn) die door destillatie gescheiden kunnen worden. In opgedroogde vorm spreken we van 'harsen'. Door hars aan olieverven toe te voegen, ogen de kleuren directer, harder en transparanter.

DAMARSTUKKEN

De beste kwaliteit damarhars wordt op Sumatra gewonnen in boomaanplantingen. Transparante, iets gele hars die in terpentijn en terpentine volledig en in alcohol gedeeltelijk oplost. Daartoe kan men de harsbrokken in een nylonkous in het oplosmiddel hangen. De verontreiniging uit de hars zal in de kous achterblijven. De oplossingen zijn te gebruiken als slot- en retoucheervernis, als bestanddeel voor schilderemulsies en als medium in de olieverftechniek

Er valt onderscheid te maken tussen twee soorten vernissen: op waterbasis en op terpentinebasis. De vernis op waterbasis - zelfs wanneer in zeer dikke lagen opgebracht - blijft overschilderbaar, maar heeft het nadeel niet- of zeer moeilijk verwijderbaar te zijn. Bij gebruik van een dergelijke vernis op basis van een acryldispersie bestaat het risico dat een werk niet meer te reinigen valt. Een vernislaag kan tijdens pogingen om stof en vuil te verwijderen beschadigen of van karakter veranderen onder invloed van (agressieve) reinigingsmiddelen of krassen. De vernis op terpentinebasis is niet overschilderbaar, maar wel te verwijderen met terpentijnolie of terpentine. Beschadigingen aan de vernislaag zijn herstelbaar. In alle gevallen geldt dat men de verflaag twee tot vier dagen moet laten doordrogen. De vernis dient verdund te worden tot een goedvloeiende vloeistof, met name de matte versie.

Ook worden vernissen toegepast om de glansgraad te verbeteren, te egaliseren of te veranderen. Vernissen moeten flexibel blijven zodat ze niet scheuren als het doek krimpt of uitzet. Retoucheervernis kan gebruikt worden als **tussenvernis** of als tijdelijke bescherming.

Doordat deze vernis voldoende zuurstof doorlaat kan het droog proces van de verf doorgaan. Tussen vernissen horen dus eigenlijk nog bij het schilderproces. Zo wordt een tussen vernis gebruikt om opgedroogde onderschilderingen weer van een laag te voorzien waarin weer gewerkt kan worden en is een retoucheervernis geschikt om gedroogde delen (de zogenaamde mate of dove delen) te corrigeren.

Eind- of slotvernis is de definitieve bescherming van een schilderij en wordt toegepast na het schilderproces als de verflaag goed is uitgedroogd. Dus door en door droog. In principe niet eerder dan na een jaar.

Al lijkt een schilderij (hand)droog kan het zijn dat onderlagen of dikke verf aanbrengingen nog nat zijn. Vernist men een verflaag die nog niet goed is uitgehard met een slotvernis, dan zal deze onderlaag nog bewegen en de gedroogde vernislaag doen craqueleren.

De slotvernis wordt aangebracht om de verflaag tegen verkleuring door UV in het zonlicht of tegen vocht, schimmel, rookaanslag te beschermen. Na tientallen jaren kan het zo zijn dat de vernis is verzadigd. Een UV vernis absorbeert namelijk de UV uit het zonlicht. Bij verzadiging is het zaak de vernis te verwijderen en te vervangen.

De kleuren vooral de donkere ogen mooier na een vernis beurt ook worden de nuances mooier zichtbaar en de verf krijgt zijn oorspronkelijke briljantie terug.

Glanzende of Matte vernis wat kies ik?

Dit is toch meestal wel een kwestie van eigen inzicht. (smaak) en hangt een klein beetje af van het werkstuk. Het is goed mogelijk om zelfs matte en glanzende vernis te mengen men doet dat om de gewenste glansgraad te bereiken. Een dunne ofwel magere vernis brengt men meestal in verschillende laagjes aan.

Let op !!!!

Over een Matte vernislaag kan geen volgende vernislaag worden aangebracht. Over een glanzende vernislaag wel. Als men gekozen heeft voor een matte slotvernis dan is het vaak verstandig om eerst een magere glansvernislaag (deze vloeit beter) aan te brengen als basis voor de matte slotlaag. Het vernissen dient in een goed geventileerde ruimte te gebeuren. Vernis bevat vluchtige oplosmiddelen die niet langdurig mogen worden ingeademd. Zorg voor een kamertemperatuur, is het te warm of te koud, dan kan een instabiele vernislaag ontstaan.

Belangrijk is te weten dat men een vernis dunner kan maken met terpentijn (als deze op terpentijn basis is) men maakt de vernis armer ofwel magerder de beslissing om de vernis te verdunnen hangt meestal af van de onderschildering.

Een werk vernissen. Nogmaals een slot vernis brengt men pas aan als het werk minstens een jaar heeft gedroogd.

Voor het vernissen heeft men nodig een glazen kom of schaal. Gebruik geen plastic want plastic lost op in vernis. Verder een pot terpentijn, terpentine of sans odor (om eventueel de vernis te verdunnen) en de kwast te reinigen. Gebruik zondermeer een zachte kwast kunstmarter, marter, of een kwast van een mix van kunststof en marter. Deze zijn zacht en veerkrachtig. De monarch vernis penseel van Winsor & Newton staat bekend als een van de beste. Een waterpas

- 1> Leg het werk op een afgedekte werktafel zo waterpas mogelijk, hierdoor vloeit de vernis mooi egaal uit.
- 2> Stof het werkstuk eerst af (eventueel kan men een klein beetje terpentijn gebruiken).
- 3> Vul de kwast met de vernis en strijk deze langst de schaal af.
- 4> Ga eerst langst de randen en werk dan van boven naar beneden met streken in dezelfde richting.
- 5> Werk niet in verticaal dit in verband met de reflectie van het zonlicht.
- 6> kijk tijdens het vernissen ook regelmatig rakelings langst het werkstuk. In het scheerlicht is goed te zien of men iets heeft overgeslagen. Belletjes die ontstaan lossen vanzelf op.
- 7> spoel de kwast uit in de pot oplosmiddel. Daarna met water en kernzeep. Zet hem rechtop met de haren omhoog in een pot om te drogen. Na droging bewaard met de kwast in een stofvrije ruimte.

De vernislaag is na enkele uren pakdroog. Maar is pas na 4 a 6 weken echt helemaal uitgehard.

Vernissen van een acrylic werkstuk.

Op microscopisch niveau is acrylverf tamelijk poreus als gevolg van de verdamping van het water uit de verf. Deze textuur maakt de verf gevoelig voor het aantrekken van vuil. Acrylverf staat toe in dikke, sneldrogende lagen te werken en ook deze eigenschap creëert allerlei 'stofnesten' op het schilderijoppervlak. Bovendien heeft acryl dan nog eens een thermoplastisch karakter: bij een hogere omgevingstemperatuur wordt het verfooppervlak weer zachter en soms ook kleverig en kan dus vuil vasthouden. Om conserverende redenen is het vernissen van acrylverf aan te raden.

Talens **RETOUCHEERVERNIS (004)**

Tijdelijke bescherming van (handdroge) olieverschilderijen en ophalen van ingeschoten (matte) plekken. Samenstelling: cyclohexanonhars, terpentine. Bij niet volledig droge verflagen is het zeer belangrijk om zo min mogelijk vernis aan te brengen, dun aangebracht beïnvloedt dit vernis de droogtijd van de verf niet. Verdunbaar met terpentine, een overmaat van het oplosmiddel in het vernis werkt in op de verf en beschadigt de verffilm. Droogt in enkele uren en is niet vergelend. De spuitbus is CFK-vrij. Na gebruik op z'n kop uitsprayen tegen verstopping.

MSA VARNISH MET UVLS (7730, 7735, 7740)

Deze vernissen hebben een harde laag die minder doordringbaar is dan traditionele vernissen met acryl emulsies. Deze vernis op basis van minerale oplosmiddelen (MSA: Mineral Spirit Acrylic) neemt minder vuil op en beschermt optimaal tegen beschadigingen. Door de gereduceerde oppervlaktespanning van deze vernis wordt een mooie egale laag verkregen, met minder luchtbelletjes. MSA vernis blijft na droging verwijderbaar met terpentine. Verdunnen voor gebruik (met terpentine), 10-20% voor gebruik met de kwast, 1 op 1 voor sprayen. Geschikt voor acryl-, olie-, alkyd-, eitempera, en waterverfschilderingen.

POLYMER VARNISH MET UVLS (7710, 7715, 7720)

Vernis op waterbasis, verkregen uit een acryl polymeer oplossing. Droogt op tot een waterbestendige, flexibele en stofwerende laag ter bescherming van acrylverf.

Winsor & Newton

ACRYLIC VARNISH REMOVER

Voor het verwijderen van Acrylic Matt Varnish en Acrylic Gloss Varnish.

Talens

ACRYLVERNIS GLANZEND (114) EN MAT (115)

Geschikt voor zowel olieverf als acrylverf. Niet-vergelende slotvernissen, beschermen het schilderij met een duurzame en elastische film, droogt in enkele uren. Glans 114 geeft een egale glansgraad, Mat 115 een egale eglans. Verwijderbaar met milde oplosmiddelen. Samenstelling: acrylaathars, terpentijn. De matvernissen bevatten tevens matteringsmiddelen (silica's). De spuitbussen zijn CFK-vrij.

Talens

COBRA SCHILDERIJVERNIS

Beschermte tegen veroudering van de verf, stof en vuil. De vernis geeft het schilderij een gelijkmatige glans. Niet vergelend en barst niet. Verkrijgbaar in mat, satijn en glans. Verwijderbaar.

Da Vinci

COSMOTOP BREDE VERNISKWAST SYNTHETISCH (5080)

Lichtbruine, zeer soepele synthetische kwast voor het vernissen, marmeren, lazeren en gronderen. Met platte blikken bus en zwart-roodgeschilderde steel.

OLIËN

In de schilderkunst worden plantaardige oliën gebruikt voor het aanwrijven van pigmenten of als schildersmedium. Drogende (lijnolie) en half drogende (b.v. papaverolie) zijn de meest gebruikte. De olie wordt meestal warm geperst met behulp van stoom maar er zijn ook koud geperste oliën. Hierna wordt de olie gezuiverd door middel van raffineren of op natuurlijke wijze door de verontreiniging te laten bezinken.

GEBLEEKTE LIJNOLIE

Olie die van nature een geelachtige tint heeft, moet eerst onder invloed van zonlicht worden gebleekt voordat er pigmenten mee gewreven worden. Als u deze olie drie maanden wegzet, zakken eventuele verontreinigingen naar de bodem. De schone olie voorzichtig afgieten.

LIJNOLIE - STANDOLIE

Viscositeit 40P, traagdrogend. Bindmiddel voor schildersmedium voor olieverf en tempera-emulsies. Vormt een elastische en duurzame film. Niet geschikt om pigmenten aan te wrijven.

Viscositeit = (kleverigheid dikte van de vloeistof)

PAPAVEROLIE

Langzaamdrogende vettige olie die een boterachtige verflaag geeft. Deze olie is licht van kleur en geelt minder na dan lijnolie, maar de film is poreuzer dan die van lijnolie. In combinatie met zinkwit verbetert de filmkwaliteit

DROOGSTOFFEN

Siccatieven versnellen het droogproces van een schildering, hetgeen met name gewenst kan zijn bij langzaam drogende kleuren en lakken. Door hun ingrijpen in het drogingsproces kunnen zij schadelijk zijn, en barsten doen ontstaan. Gebruik nooit siccatieven voor kant en klare verf! Het is namelijk niet bekend hoeveel siccatief de fabrikant al aan de verf heeft toegevoegd.

Mediums VOOR OLIEVERF

Onder mediums voor olieverf verstaan we alle middelen die men zelf aan de verf kan toevoegen of om te gronderen. Deze mediums hebben allemaal hun eigen specifieke eigenschappen. Ze kunnen gebruikt worden om de eigenschappen van de verf te veranderen of als hulpmiddel om een bepaald effect te bereiken.

MEDIUMS

Een medium dient voor het verdunnen van de olieverf tijdens het werken, of het veranderen van de eigenschappen van de verf. Ze beïnvloeden de consistentie van de verf, de droogtijd, de oppervlakteglans en de kleureffecten.

Sneldrogende mediums kunnen het beste in de onderste lagen worden gebruikt.

Een langzaamdrogend medium vereist een vrijwel niet-absorberende grond en er mag geen terpentijn in verwerkt worden, omdat deze het drogen versnelt.

GLACEERMEDIUM

Dit medium zorgt voor een betere vloeijing van de verf. De toegevoegde hoeveelheid heeft invloed op de mate van transparantie. Dit medium is geschikt voor glacerend werken. De penseelstreek is niet zichtbaar. Het medium is zeer vet en kan alleen gebruikt worden in de laatste lagen van een schilderij. Het verhoogt de glansgraad en duurzaamheid van de verflaag en heeft geen invloed op de droogtijd.

Zest-it

SCHILDERSMEDIUM

Een kant en klaar medium voor olieverf. Een milieu vriendelijker, niet toxisch alternatief voor gangbare schildersmedium. Verhoogt de vloeijing en reduceert de consistentie van de verf. Het medium bevat lijnolie. Het is niet ontvlambaar en ruikt minder indringend dan andere mediums. penselenreiniger. Naast olieverf ook geschikt voor alkydverf.

TERPENTINE

Alifatische kookpuntbenzine; helder, kleurloos, mild ruikend aardoliedestillaat dat ook bekend is als white spirit. Aromaatgehalte 17%. Is te gebruiken als verdunningsmiddel voor olieverf, maar maakt de verf erg schraal. Vooral voor het schoonmaken van kwasten, penselen en palet.

Terpentine en Terpentin Terpentine is de chemische concurrent van het vanouds bekende natuurproduct terpentijn, want het is zuiverder en verharst niet zoals terpentijn. Het oplossend vermogen is wel lager. Terpentine verdunt evenals terpentijn het bindmiddel in de olieverf sterk. Daarom alleen gebruiken in de onderschildering. Schadelijk voor de gezondheid, bij intensief huidcontact kans op huidaandoeningen.

SANSODOR of SANS ODOR

Bijna geurloos verdunningsmiddel voor hen die allergisch zijn voor terpentijn. Geschikt voor het verdunnen van olie- en alkydverf. Heeft minder agressieve eigenschappen dan de white spirit en kan als een minder agressief correctie middel worden gebruikt. Droogt de onderliggende droge olieverflaag minder uit.

Zest-it

DILUTANT

Zest-it olieverf dilutant (oplosmiddel) is een milieuvriendelijk, niet toxisch alternatief voor terpentine en terpentijn en heeft een minder indringende geur. Het is een heldere vloeistof gemaakt van pure plantaardige ingrediënten.

Het heeft geen nadelige uitwerkingen op olieverf en pigmentdeeltjes. Niet irriterend voor ogen en huid. 1:1 verdunt met lijn- of safloerolie kan dilutant gebruikt worden als schildermedium. Dilutant is niet ontvlambaar.

CITRUS - TERPENTIJN

Helder verdunningsmiddel op terpentinebasis met toevoeging van citrusolie. Voor olieverf, mediums en vernissen (niet voor alcoholvernissen). Oplosmiddel voor hars. Ook geschikt voor het reinigen van penselen.

VENETIAANSE TERPENTIJNHARS(Olie)

Echte, dikvloeibare en hoogtransparante larksterpentijn voor tempera-emulsies en als medium voor olieverf. Spaarzaam gebruiken. Oplosbaar in terpentijn. Zeer traag drogend. In de laatste laag gebruiken.

PETROLEUMESSENCE GERECHTIGD

Dit vluchtige destillatie product uit petroleum wordt als medium gebruikt ter verdunning van olieverf, het onttrekt het olieachtige gedeelte aan verven en maakt ze schraler. Volledig oplosbaar in oliën, geen residu, dringt goed in lagen door. Tevens geschikt als reinigingsmiddel.

PORTUGESE GOMTERPENTIJN

Natuurproduct, mengsel van koolwaterstoffen. Uit de balsems van naaldbomen gedestilleerd. Te gebruiken o.a. als verdunning voor olieverf en mediums of als oplosmiddel voor damar-, mastiek- of cyclohexanonhars.

ALKYD MEDIUM

Schildersmedium om van olieverf een waterverdunbare 'temperaverf' te maken. Gelijke delen verf en medium goed doormengen en daarna eventueel met iets water verdunnen. Geschikt als sneldrogende onderlaag voor olieverfschilderijen. Bevat alkydhars, emulgatoren, balsemterpentijn en water. Tegen warmte beschermen en goed gesloten bewaren.